

ชะปือเรือเอก

คຸ່มเจ้าหลวงพะเยาองค์สุดท้าย(๑)

บริเวณเขื่องกับสถานีตำรวจเมืองพะเยาและแวกโรงแรมวัฒนาและโรงแรมธารทอง เคยเป็นคຸ່มเจ้าหลวงพะเยาองค์สุดท้าย คือ คຸ່มเจ้ามหาไชย

เมืองพะเยาเคยเป็นเมืองร้างและพื้นเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๓ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าผู้ครองเมืองพะเยาจากเชื้อสายเจ้านครลำปางมาครองเมืองพะเยา

เจ้าผู้ครองเมืองพะเยาสืบต่อกันมารวม ๗ องค์ เจ้าหลวงพะเยาองค์สุดท้ายคือ เจ้าหลวงมหาไชย เคยดำรงตำแหน่งเจ้าอุปราช ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๔๙ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าหลวงเมืองพะเยาและได้รับสัญญาบัตรเป็น “พระยาประเทศอุดรทิศ” ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่าเจ้าหลวงมหาไชย เป็นต้นตระกูล “ศีตสาร” ซึ่งเป็นนามสกุลพระราชทานจากรัชกาลที่ ๖

เจ้าหลวงมหาไชยเป็นบุตรของเจ้าเมืองแก้วบุรีรัตน์ (เป็นบุตรเจ้าฟ้าเมือง) ส่วนมารดาไม่ปรากฏนาม มีพี่น้องรวม ๕ คน คือ

๑.เจ้าหลวงอินตะขมภู

๒.เจ้าแม่บัวทิพย์ ศักดิ์สูง (แต่งงานกับเจ้าหัวเมืองแก้ว ตระกูลศักดิ์สูง)

๓.เจ้านายไชยวงศ์ ศีตสาร แต่งงานกับแม่เจ้ากาบแก้ว มีบุตรธิดา ๖ คน คือ เจ้านานพรหม ศีตสาร, เจ้านานเทพ ศีตสาร, เจ้าน้อยแก้วมุล ศีตสาร, เจ้าน้อยแก้วมา ศีตสาร, เจ้าน้อยวงศ์ ศีตสาร, เจ้าน้อยแสงฟ้า ศีตสาร

๔.เจ้าน้อยมหายศ ศีตสาร

๕.เจ้าหลวงมหาไชย ศีตสาร

ด้านครอบครัวของเจ้าหลวงมหาไชย มีบุตรกับเจ้าแม่จำปี ศีตสาร มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

๑.เจ้าทิดศีตสาร

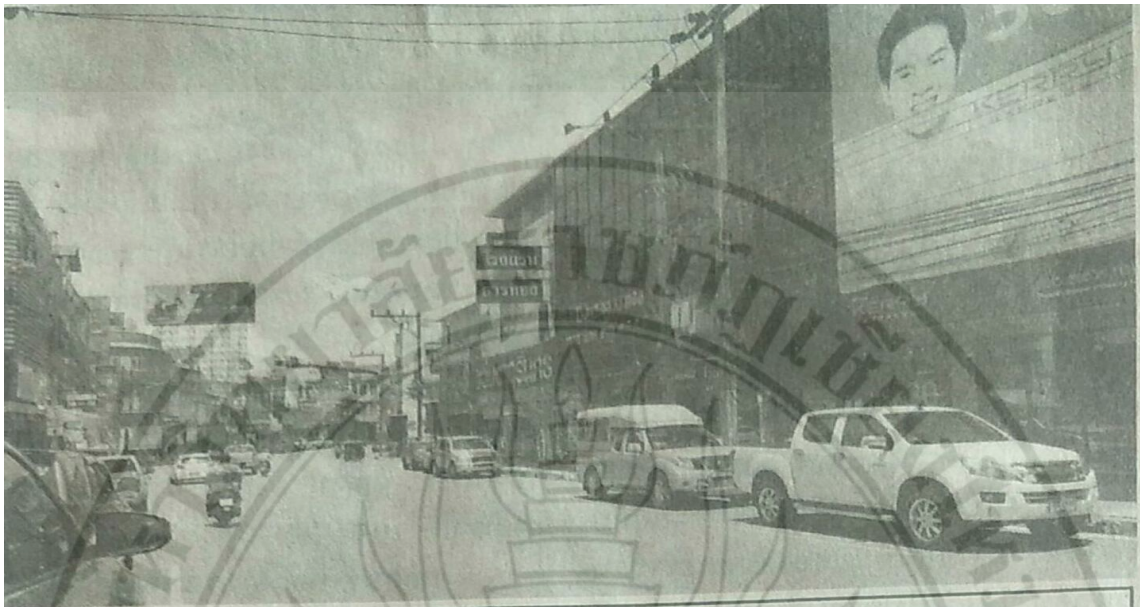
๒.เจ้าแม่บัวเงา ศีตสาร (แต่งงานกับเจ้าแป้น ศักดิ์สูง มีบุตรธิดา ๔ คน คือ เจ้าน้อยยศ ศักดิ์สูง, เจ้าจันทร์แดง ศักดิ์สูง, เจ้าจันทร์เป็ง ศักดิ์สูงและเจ้าจันทร์ขาว ศักดิ์สูง) ภายหลังเจ้าแป้นเสียชีวิต เจ้าแม่บัวเงาแต่งงานใหม่กับเจ้าน้อยฮ่น ศักดิ์สูง มีบุตรธิดา ๓ คน คือ เจ้าแสงวัน, เจ้าเสาร์แก้วและเจ้าทองสุข ศักดิ์สูง)

๓.เจ้าแม่จ้อย ศีตสาร

ต่อมามีภรรยาชื่อแม่บัวเหลียวมีบุตร ๑ คน คือ เจ้าศรีนวล ศีตสาร(ชาย)

นอกจากนี้เจ้าหลวงมหาไชย มีบุตรกับเจ้าแม่ไหว ๑ คน คือ เจ้าภูมิประเทศ ศีตสาร(แต่งงานกับนางบัวไหล มีธิดา ๑ คน คือ เจ้ามาลัย ศีตสาร) ต่อมาแต่งงานกับนางบัวจันทร์ มีบุตรธิดา ๓ คน คือเจ้าจ่านงค์ ศีตสาร, เจ้าพวงเพ็ญ พิงจิตตน-แต่งงานกับ พ.ต.ท.ชัยวัฒน์ พิงจิตตนและเจ้าเสนอ ศีตสาร)

เจ้าหลวงมหาไชย ตั้งบ้านเรือนอยู่กลางเมืองพะเยาบริเวณที่เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง บริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณส่วนราชการเดิม คือ บริเวณที่ว่าการอำเภอเมืองพะเยาเดิม ด้าน

**บริเวณโรงแรมวัฒนาและโรงแรมธารทอง เคยเป็นบริเวณคุ้มหลวงของเจ้าหลวง
มหาไชย เจ้าผู้ครองเมืองพะเยาองค์สุดท้าย.**

ทรงข้ามคือ สถานที่ตำรวจเมืองพะเยา ซึ่งคุ้มของเจ้ามหาไชยอยู่ถัดที่ว่าการอำเภอเดิมไปทางทิศ
ตะวันตก คือ บริเวณโรงแรมวัฒนาและโรงแรมธารทองในปัจจุบัน

สมัยนั้นใช้คำเรียกว่าคุ้มเจ้าหลวงบ้าง โองหลวงบ้าง เจ้าหลวงมหาไชยเลี้ยงช้างไว้
หลายเชือกและมีม้าสำหรับใช้เป็นพาหนะหลายตัว นอกจากนี้ยังมีวัว กระบืออีกส่วนหนึ่ง

ช้างคู่ใจเชือกหนึ่งชื่อ ช้างพลายน้อย มีนิสัยค่อนข้างดุและเกร เล่ากันว่าครั้งหนึ่ง
ช้างพลายน้อยหลุดจากเชือกที่ผูกเป็นประจำ หนีเข้าป่าไปอยู่กับโขงช้างป่ากว่าจะเอาคืนมาได้
ต้องใช้เวลาล่อช้างออกมาและท่านจะต้องออกไปรับเองพร้อมกับความขี้ใจเลื่องเท่านั้น จึง
เป็นที่น่าหวาดเสียมากเมื่ออยู่ต่อมาถึงขรพ ช้างพลายน้อยก็ล้มป่วยและตายไปในที่สุด

บ้านปลายของเจ้าหลวงมหาไชย เมื่อทางราชการตัดถนนสายพหลโยธินจากจังหวัด
กำแพงผ่านจังหวัดพะเยาไปจังหวัดเชียงรายนั้น เจ้าหลวงได้ริเริ่มซื้อรถยนต์มาใช้เป็นพาหนะ
ส่วนตัว ๒ คัน คันแรกเป็นรถยนต์เก๋งสำหรับใช้ส่วนตัว อีกคันหนึ่งใช้วิ่งบริการรับคนโดยสาร
ระหว่างในเรียงและบ้านแม่ต๋ำ ในขณะนั้นอยู่ระหว่างมีการก่อสร้างพระวิหารวัดศรีโคมคำ
ประชาชนชาวแม่ต๋ำจึงได้อาศัยรถของเจ้าหลวงมหาไชยรับส่งไปทำงานสร้างพระวิหาร สมัย
นั้นเก็บค่าโดยสารคนละ ๑ สตางค์หรืออย่างสูงไม่เกิน ๒-๓ สตางค์โดยติดตามระยะทาง

ในปี พ.ศ.๒๔๔๙ ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองพะเยานั้น ทางรัฐบาลมีการปรับปรุง
การปกครองใหม่ ยุบหัวเมืองต่างเป็นจังหวัดและอำเภอ เมืองพะเยาจึงถูกยุบเป็นอำเภอพะเยา
ขึ้นกับจังหวัดเชียงราย ส่วนพระยาประเทศอุดรทิศได้รับแต่งตั้งให้รักษาการตำแหน่งนายอำเภอ
พะเยาไปด้วย ปฏิบัติหน้าที่นายอำเภอพะเยารวม ๗ ปีถึงปี พ.ศ.๒๔๕๖ ได้ลาออกจากรักษาการ
ตำแหน่งนายอำเภอพะเยา

เจ้าหลวงมหาไชย ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อปี พ.ศ.๒๔๖๗ (ประวัติศาสตร์ สังคมและ
วัฒนธรรมเมืองพะเยา, สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ, ๒๕๓๘)

คุ้มเจ้าหลวงมหาไชย ตกมาเป็นกรรมสิทธิ์ของแม่เจ้าไหว ผู้เป็นภรรยา

ก่อนหน้านั้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๐ หลวงสิทธิประศาสน์(คล้าย บุษบรรณ) นาย
อำเภอพะเยาได้ลงทุนร่วมกับเจ้าหลวงมหาไชยซื้อที่ดินสร้างตลาดทางด้านทิศตะวันตกของคุ้ม

เจ้าหลวงมหาไชย เมื่อตลาดได้รับความนิยมมากขึ้นแล้ว แม่เจ้าโหวได้เปิดตลาดด้านหน้าคุ่มซึ่งเป็นที่ว่าง แบ่งลูกค้าจากตลาดของหลวงสิทธิประสาทมาจับจ่ายที่หน้าคุ่มอีกส่วนหนึ่ง นอกจากสร้างตลาดแล้วแม่เจ้าโหวยังสร้างห้องแถวไม้ชั้นเดียวด้านติดถนนพลโยธินให้คนเช่า (ย่านเก่าเมืองเก่าในพะเยา, เกรียงศักดิ์ ชัยตระกูล, ๒๕๕๘)

คนหนึ่งที่ได้เห็นคุ่มหลวงเจ้ามหาไชยแห่งนี้ คือ คุณอาภรณ์ ประเสริฐ

คุณอาภรณ์ ประเสริฐ ปัจจุบันอายุ ๘๖ ปี(เกิดปี พ.ศ.๒๔๗๖) เติบโตอยู่ที่บ้านพ่อแม่ซึ่งอยู่ด้านหลังคุ่มเจ้าหลวงพะเยา จึงได้เห็นคุ่มหลวง เล่าลักษณะของคุ่มหลวงและคนที่พักอาศัยว่า

“เห็นคุ่มเจ้าหลวงสมัยเป็นเด็ก ลักษณะเป็นไม้สองชั้นลักษณะคล้ายกับบ้านพักของหลวงศรีฯ(หลวงศรีนครานุกุล) ที่อยูริมกว๊านพะเยา เห็นหน้าคุ่มไปทางตลาดพะเยา(ทิศตะวันตก) ขณะนั้นเจ้าหลวงเสียชีวิตแล้ว คนที่พักอาศัยอยู่เป็นลูกชาย คือ เจ้าเทศ(เจ้าภูมิประเทศ ศิตสาร เป็นบุตรเจ้าหลวงมหาไชยกับแม่เจ้าโหว)

“นอกจากนี้มีเจ้าจันทรวล อีกคนหนึ่งที่ได้คือ เจ้ามาลัย (เป็นบุตรหญิงของเจ้าภูมิประเทศ ศิตสาร แต่งงานกับนางบัวโหล)

“ต่อมาเมื่อเจ้าเทศเสียชีวิตที่คุ่มนี้ ก็มีการขายเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ เจ้าของใหม่ชื่อ เสีย กู้ทำการรื้อคุ่มซึ่งมีสภาพทรุดโทรมแล้วและสร้างเป็นโรงแรมธารทอง

“บริเวณคุ่มหลวงคือบริเวณที่เป็นโรงแรมธารทองและโรงแรมวัฒนาในปัจจุบันนี้ ที่ของคุ่มหลวงเลยไปถึงฝั่งตรงกันข้ามด้านข้างสถานีตำรวจกองเมืองพะเยา”

อีกคนหนึ่งที่ได้เห็นคุ่มเจ้าหลวงพะเยาคือ อาจารย์พิมพ์ทอง สูงศักดิ์ อายุ ๘๘ ปี(เกิดปี พ.ศ.๒๔๗๔) เป็นบุตรหญิงของเจ้าน้อย สูงศักดิ์และแม่เจ้าสวน ศิตสาร (บุตรหญิงของเจ้ายศ ศิตสารและเจ้าแม่บัวจัน ศิตสาร) เล่าความทรงจำว่า

“สมัยเป็นเด็กเคยไปบ้านเจ้าหลวง แต่จะเรียกกันที่บ้านเจ้าแม่โหว ลักษณะเป็นอาคารครึ่งปูนครึ่งไม้สองชั้น หน้าต่างเป็นแป้นเกล็ดสวยงาม ลักษณะสง่างาม มีบริเวณโดยรอบกว้าง ขณะนั้นเจ้าแม่โหวเสียชีวิตแล้ว คนที่อยู่อาศัยในบ้านเห็นเจ้าจันทรวล เป็นลูกของเจ้าภูมิประเทศ โดยเจ้าภูมิประเทศเป็นลูกของเจ้าแม่โหว เจ้าจันทรวลมีสามีชื่อเจ้าจักรคำ ศิตสาร รับราชการเป็นครู นอกจากนี้ในบ้านมีเจ้าผ่องเพ็ญ รับราชการครู”

นอกจากนี้อีกคนหนึ่งที่ได้เห็นคุ่มเจ้าหลวงพะเยาที่ตกทอดมาสู่ภรรยา คือ แม่เจ้าโหว ศิตสาร คือ นายแพทย์พิชญ์ เพียรอุประสิทธิ์ อายุ ๘๔ ปีเล่าความทรงจำว่า

“เคยเห็นคุ่มเจ้าหลวงพะเยาสมัยผมเป็นเด็ก อายุไม่ถึง ๑๐ ขวบ(ประมาณก่อนปี พ.ศ.๒๔๘๔) ลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้น ลักษณะเหมือนบ้านโบราณของหลวงศรีนครานุกุลที่อยูริมกว๊านพะเยา คุ่มหลังนี้อยู่บริเวณด้านหลังของโรงแรมธารทองในปัจจุบัน สมัยก่อนนั้นด้านติดถนนมีการสร้างห้องแถวไม้ชั้นเดียวให้เขายาวตลาดไปถึงโรงแรมวัฒนา ผม คือ นายดำรง เพียรอุประสิทธิ์ จากจังหวัดเพชรบุรีมารับราชการที่อำเภอพะเยา เริ่มมาเช่าอยู่กับครอบครัว เป็นห้องแถวของเจ้าแม่โหวภรรยาของเจ้าหลวงพะเยา ผมเห็นเจ้าแม่โหวพักอาศัยอยู่ที่คุ่มแห่งนี้ รูปร่างเล็ก ผิวขาว ลูกชายเจ้าแม่โหวชื่อ เจ้าภูมิประเทศ ลูกชายเขาเป็นเพื่อนผม ชื่อ เสนอ ศิตสาร ไปจบนิติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และประกอบอาชีพเป็นทนายความที่กรุงเทพฯ เสนอมีพี่สาวชื่อผ่องเพ็ญแต่งงานกับรองชัยวัฒน์ เป็นตำรวจและเสียชีวิตแล้วทั้งคู่ และเสนอมีน้องชายชื่อ จานงค์ ศิตสาร เป็นครู

“แม่เจ้าโหวเป็นญาติกับผม กล่าวคือเป็นพี่สาวแท้ๆ ของคุณตาผม คุณตาผมชื่อเจ้าน้อยหน้อย ศักดิ์สูง คุณตาเป็นน้องคนเล็ก”.

พ.ต.อ.อนุ เนินหาด รอง ผบก.ภ.จว.พะเยา